

Motion till riksdagen 2023/24:1873

av Emma Nohrén m.fl. (MP)

För havets och människans framtid

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att implementera en ekosystembaserad förvaltning av haven, vilket också innefattar en ekosystembaserad fiskeförvaltning, och att den ekosystembaserade förvaltningen ska genomsyra hela havspolitikerna, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt genomföra förslagen i Miljömålsberedningens betänkande Havet och människan, SOU 2020:83, inklusive inrättande av en havsmiljölag, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka omfattningen av miljöövervakningen och forskning om havens ekosystem i ett förändrat klimat och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minimera tillförsel av fosfor och kväve till våra vatten genom att verka för att det tas fram genomförbara och kostnadseffektiva förslag på hur stallgödsel, avloppsslam/rötslam och matavfall kan utvecklas till en högvärdig och giftfri resurs och att det i odlingen inte tillsätts större giva av gödselmedel än växterna tar upp under säsongen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nytt etappmål om ökad återföring av fosfor och kväve till livsmedelsproduktionen i enlighet med Miljömålsberedningens förslag och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU ska verka för att det införs en kvotplikt på inblandning av en minsta mängd återvunnen fosfor och kväve i mineralgödsel och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att fler våtmarker anläggs i högre takt och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att främja hyggesfria skogsbruksmetoder och att gödsling av skogsmarker minimeras för att minska urlakningen från skogsbruket och effekterna av övergödningen och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minst 30 procent av Sveriges territorialvatten och ekonomiska zon ska vara skyddat genom formellt områdesskydd eller andra effektiva bevarandeåtgärder till 2030 och att minst 10 procent av dessa 30 procent ska ha strikt skydd och vara helt opåverkade områden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bilda ekologiskt representativa skyddade områden för Västerhavet, Egentliga Östersjön och Bottniska viken som hänger ihop med internationella skyddade områden för att forma sammanhängande skyddade nätverk i haven, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka strandskyddet och skyddet för känsliga grunda vikar genom att styra mänsklig verksamhet till speciella platser och endast tillåta vissa former av aktiviteter eller helt stänga för mänsklig aktivitet i extra känsliga områden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge ansvarig myndighet i uppdrag att ta fram en restaureringsplan för kusten för att återställa särskilt viktiga områden, t.ex. våtmarker som lekområden men även ålgräsängar och grunda vikar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram ett register över fritidsbåtar och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett generellt biotopskydd för ålgräsängar utefter hela Sveriges kuststräcka och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att fiskerinäringen intensifierar arbetet med att eliminera bifångst och utveckla redskap som inte skadar botten med dess växt- och djurliv vid fisket, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge ansvarig myndighet i uppdrag att tillståndspröva fisket i alla skyddade områden och efter en övergångstid också generellt och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbjuda destruktiva fiskemetoder i skyddade områden och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att allt fiske av ål i Sverige och EU ska upphöra tills ålen nått god bevarandestatus, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge ansvarig myndighet i uppdrag att använda sig av de möjligheter, lagar och regler som redan i dag finns i CFP för att skydda arter och ekosystem i svenska territorialvatten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör driva att det införs begränsningar för bottentrålning, s.k. trålningstoppzoner, inom EU:s beslut om fiskekvoter och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för förbud av s.k. industritrålning i Östersjön och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska ta bort alla undantag från trålgränsen, de s.k. inflyttningsområdena, och hålla en strikt trålgräns på 12 nautiska mil utanför kusten och tillkännager detta för regeringen.

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för en förändring av systemet med MSY till en ekosystembaserad förvaltning så att man vid kvotsättning också tar hänsyn till beståndens fitness, storleks- och åldersfördelning, samt andra parametrar i ekosystemet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att stryka andra meningarna i fiskerilagen som lyder enligt följande: "Föreskrifterna får dock inte vara så ingripande att fisket avsevärt försvåras" och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera mellan de mål som i dag finns kring fisket och havsmiljön enligt förslag: 1) Ekosystemens mående – för förmågan att producera fisk helt enkelt; 2) Det kustnära fisket för humankonsumtion och lokal beredning – för fler arbetstillfällen i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillse att fartygstrafiken i särskilt känsliga områden i Östersjön läggs om så att trafiken går över mindre känsliga områden och om att tydligt peka ut i vilka områden båtar är tillåtna och var båttrafik är förbjuden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbud mot utsläpp av tvättvatten från skrubbrar inom hela Sveriges sjöterritorium bör införas och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i EU bör driva en uppdatering av gränsvärden för miljöfarliga ämnen i havet som regleras i vattendirektivet samt ta initiativ till att fler ämnen får gränsvärden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram regler och tydliga riktlinjer för undervattensbuller för både sjöfart och annan verksamhet som skapar ljud under vatten, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka åtgärdstakten i vattenmiljöarbetet för att vi ska kunna nå vattendirektivets mål om god ekologisk och kemisk status, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Hav i förändring

Som så mycket annat i världen idag har haven och vattnen genomgått enorma förändringar under relativt kort tid på grund av kraftig påverkan av mänsklig verksamhet. Sverige når inte miljömålen för havet och det krävs stora insatser och ett helhetsgrepp för att komma tillrätta med problem som övergödning, sinande fiskbestånd och effekter av klimatförändringarna. Forskning visar på en dramatisk förändring av livet under ytan under de senaste 100 åren. Vattnets kretslopp är dock detsamma idag som alltid, vilket betyder att det vi lägger på land i form av kemikalier och annat alltid till sist hamnar i det avvattningsområde där det läggs och sedan vandrar vidare ut i haven.

Haven på planeten är betydligt surare idag än de var för 50 år sedan och det beror på att haven buffrar koldioxid som släpps ut av mänskliga aktiviteter till luften. Koldioxiden

som tas upp av våra hav gör haven surare och surare. Haven blir också varmare och varmare allteftersom klimatförändringarna gör sig påminda.

I och med att haven blir surare ökar hotet mot den biologiska mångfalden i haven. Som ex. alla skaldjur som behöver ett visst pH för att kunna bilda och behålla sina skal, men också korallrev. Haven försuras snabbare i dag än de gjort på 55 miljoner år. Forskare förutspår att alla världens koraller kan vara döda inom 40 år.

I och med att haven blir varmare migrerar fiskar och andra vattenlevande djur på ett annat sätt än de gjorde tidigare. Beroende på att de behöver hitta just den föda just de ska ha för att leka, eller föda och föda upp sina ungar. Man talar ibland om marina öknar, vattenmassor som är för varma för att leva i under längre tid.

Forskningen om ekologiska samband och biologisk mångfald har kommit längre när det gäller landmiljöer än när det gäller marina miljöer. Under ytan är mycket fortfarande outforskat. Det hittas nya arter som lever under underliga förhållanden. Små djur som kan leva på svavel ex. liv på ett djup vi inte trodde var möjligt och utan de livsuppehållande system som vi tar för givet måste finnas för att liv ska existera. Alldeles nyligen, år 2020, upptäcktes s.k. bubbelrev på västkusten. Det är alltså viktigt att öka miljöövervakning och forskning kring haven. Men vi vet tillräckligt mycket för att agera mot övergödning, utarmningen av biologisk mångfald, ljudföroreningar, klimatförändringarna och nedsmutsningen av våra hav. Vi måste helt enkelt börja röra oss i rätt riktning, mot friska och sunda ekosystem, även om vi idag inte riktigt vet hur långt vi behöver gå för att nå dit.

När vi arbetar med de havsbundna frågorna måste vi förstå att det är komplexa system med väldigt långa omloppstider och de åtgärder vi sätter in idag tar många år innan det visas i form av förbättringar i havsmiljön och i ekosystemen, så det är mycket hög tid att agera nu!

Miljömålsberedningens betänkande Havet och människan

Miljömålsberedningen är en parlamentarisk kommitté som sedan 2010 arbetat på regeringens uppdrag med att lösa olika svåra och komplexa miljöfrågor. Det var t.ex. Miljömålsberedningens arbete som la grunden för det klimatpolitiska ramverket och Sveriges klimatlag. 2018 fick beredningen, som består av politiker från alla riksdagspartier, i uppdrag av regeringen att ta fram en ny marin strategi för Sverige. Det resulterade i Havet och människan, SOU 2020:83, som lämnades över till regeringen av en enig beredning. Den innehöll över 100 förslag som tillsammans skulle bli ett nytt golv för den svenska havspolitik. Betänkandet tar ett helhetsgrepp och har förslag som innefattar såväl sjöfartens påverkan och ekosystembaserad havsförvaltning som hållbart fritidsbåtliv. Ytterligare förslag som nämns är att lägga om farleder för att minska undervattensbuller, förbud mot svavelutsläpp via skrubbrar från fartyg samt översyn av trålgränsen.

Dessutom föreslås en övergripande havsmiljölag, en lagfäst definition av ekosystemansatsen samt ett förtydligande av strandskyddets syfte. En ny havsmiljölag skulle få en stor betydelse för en mer sammanhållen politik kring havet och förslaget innefattar såväl en lagfäst uppföljningsmekanism som inrättandet av ett utvärderande organ.

Betänkandet fick ett övervägande positivt mottagande från såväl forskningshåll och civilsamhälle som olika berörda aktörer. Under sommaren 2021 var betänkandet på remiss och S-MP-regeringen aviserade att en proposition utifrån förslagen skulle läggas våren 2022. Dock hoppade MP av regeringen i december 2021 och de efterföljande regeringarna har inte lagt fram någon havsmiljöproposition. Vi finner det angeläget att detta görs snarast innan det blir inaktuellt. Det är ett stort arbete som lagts ner av en enig beredning och det vore av stort värde för havsmiljön om förslagen blev verklighet.

Samverkan för friska hav

Det är många länder som kan vara en del av lösningen eller fortsätta vara en del av problemet för haven. Många av besluten kring haven fattas internationellt och i EU, och Sverige medverkar i samverkansplattformar både inom EU och runt Östersjön som extra känsligt hav och internationellt för att tillsammans försöka komma framåt. Vi har vattendirektiv, ramdirektiv, konventioner, marina strategier, arbetsgruppsmöten och konferenser där ländernas representanter träffas, diskuterar och förhandlar för att tillsammans hitta lösningar in i framtiden för ett friskare hav. För Östersjön finns bl.a. arbetet inom Helcom med Baltic Sea Action Plan och det är viktigt att komma ihåg att det finns stort utrymme för Sverige både att påverka andra länder, att initiera arbetsgrupper kring vissa områden inom Helcomsamarbetet och att ta egna initiativ. Men det gäller att vara drivande om vi vill att saker ska hända.

Klimatförändringarna

Klimatförändringarna ställer mycket på sin spets. Förutom det ovan nämnda med försurning och allmän uppvärmning förändras också levnadsförhållandena för de djurarter som har utvecklats för att leva på isar, föda sina ungar på isar (vikaresälen ex.) och jaga på isar (isbjörnen ex.). Vi får kortare vintrar och ett minskat istäcke, vilket påverkar djuren som lever i havet på flera olika sätt.

Klimatförändringar medför också längre perioder av torka och perioder av intensivare nederbörd, vilket leder till översvämningar och förorening av vattentäkter för vårt dricksvatten. Reningsverk är byggda för att hantera en viss inkommande mängd vatten och tvingas brädda över, släppa ut, sitt orenade vatten, när det blir fullt i alla kamrar. Påverkan på närliggande vattendrag blir vid de tillfällena mycket stor och den biologiska mångfalden hotas akut och i sista änden ökar övergödningsproblematiken i haven.

Ekosystemen i haven

Det krävs en helhetssyn för att säkerställa livet i haven, friska hav och havets resurser. Från land till hav. Ekosystemen i haven behöver framförallt bevaras men också restaureras. Ekosystemansatsen måste vara utgångspunkten i all havsrelaterad verksamhet och nyttjandet av havets resurser nu och framöver.

I december 2022 samlades världens ledare i Montreal på FN-konferensen COP 15 och beslutade om ett nytt globalt ramverk för biologisk mångfald, Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework, GBF. I avtalet slogs det bland annat fast att 30 procent av jordens landområden, havsområden och inlandsvatten ska ha ett effektivt skydd och en effektiv skötsel till 2030. Naturrestaurering ska också ha genomförts eller ha inletts för 30 procent av skadade ekosystem på land, i inlandsvatten och vid kusterna. Förlusten av områden som är viktiga för biologisk mångfald, inklusive områden med stor ekologisk integritet, ska ha minskat till nära noll. Även urfolks och lokalsamhällens rättigheter ska stärkas. Detta har nu Sverige förbundit sig till att leva upp till och ställer stora krav på utformning av skyddade områden, restaurering samt skötsel av desamma. Det har också under det senaste året beslutats om flera stora akter, exempelvis restaureringslagstiftningen inom EU:s klimatpaket Fit for 55 som ställer stora krav på utformningen av den framtida politiken.

En ekosystembaserad förvaltning av haven tar hänsyn till hur olika påverkansfaktorer samverkar i ett marint ekosystem, istället för att hantera enskilda problem och arter var för sig. Ekosystembaserad fiskförvaltning är ett sätt att tillämpa ekosystemansatsen i fiskförvaltningen genom att förvalta akvatiska resurser och ekosystem på tvärvetenskaplig grund, med ekosystemen i fokus, inte varje art för sig som ofta är fallet idag. Ekosystemansatsen utgår alltså från en helhetssyn på förvaltningen av ekosystemen i haven. Det ska vara en balans mellan bevarande och nyttjande. Idag ligger den största tyngdpunkten på nyttjande. Nedan är ett citat ur rapporten Ekosystembaserad förvaltning som metod för att hantera negativa miljötrender och oklara orsaksamband, Havsmiljöinstitutets rapport 2019:6.

När torsken i Östersjöns östra bestånd under lång tid har fått allt sämre kondition och visar tydliga tecken på svält, så indikerar detta både allvarliga systemförändringar i havet och bristande koordinering av fiske- och miljöpolitik. När grunda vikar i Bohuslän gått från att ha klart vatten, stor fisk och ålgräs till att ha grumligt vatten, liten fisk och mattor av alger, och dessutom tycks ha låsts fast i det senare tillståndet, så är det ett allvarligt regimskifte. Förändringarna i bottendjurens artsammanställning och tiaminbristen hos lax och sjöfågel är ytterligare exempel på störningar som är svåra att hantera utan en förvaltning som noga beaktar ekosystemens struktur, funktion och återhämtningsförmåga.

Om vi verkligen förvaltar haven utefter en ekosystemansats och håller oss innanför ekosystemens naturliga gränser skapar vi förutsättningar för de marina ekosystemen att sakta återgå till ett hälsosamt och produktivt tillstånd. Då kan haven också tillhandahålla många av de varor och tjänster som människor vill ha och behöver.

Därför behöver vi implementera en ekosystembaserad förvaltning av haven, vilket också innefattar en ekosystembaserad fiskeförvaltning, och det ska genomsyra hela havspolitik.

Fredning av vissa områden

Vi behöver utöka arealen skyddade områden i haven. Ett nätverk av skyddade områden med skyddade korridorer mellan är avgörande för friska hav och ekosystem. Det finns mycket forskning som visar på att det finns betydligt mer fisk i angränsning till skyddade områden än på andra platser.

Generellt behöver vi helt enkelt börja tänka och agera på nya sätt när det gäller havet. Vi kan inte tillåta oss att vara överallt och göra allting överallt i haven. Vi behöver låta vissa områden vara fredade från mänsklig påverkan.

Vissa områden behöver vara helt skyddade från all påverkan, andra delvis skyddade. Idag kör båtar överallt där de kan köra utan att gå på grund, vi fiskar där vi kan fiska, med de redskap som går att använda just där osv. Vattenskotrar och motorbåtar fräser fram över barnkamrarna i insjövikarna och bryggor byggs på känsliga områden där ålgräs och fiskyngel istället borde få leva i fred. Om vi ger livet i haven utrymme att leva sina liv, får vi människor mångfalt igen i form av ekosystemtjänster som mat och syreproduktion.

Minst 30 % av Sveriges territorialvatten och ekonomiska zon ska vara skyddat genom formellt områdesskydd eller andra effektiva areella bevarandeåtgärder till år 2030. Vi behöver också avsätta vissa områden som helt fredade från mänsklig verksamhet. Minst 10 % av dessa 30 % ska ha strikt skydd och vara helt opåverkade områden.

Kustnära och strandskydd

De kustnära ekosystemen och i synnerhet grunda kustnära områden är havens barnkammare, basen för stora delar av havets produktivitet. Det är också här vi människor vill vara, bada och leka, och områdena är ekonomiskt viktiga för den kustnära turismen. Människan har ett stort behov av att finnas nära vatten; det ger både ro och glädje och det behöver vi. Men vi behöver och bör inte vara överallt.

Ålgräsängarna förstörs i snabb takt, ofta beroende på att det byggs bryggor som skuggar ålgräset eller pga. annan mänsklig påverkan som t.ex. fritidsbåtar. 200 mil av Sveriges kust är idag bebyggd av bryggor och flera hundra nya bryggor byggs årligen. Vissa platser där bryggor är byggda eller där nya bryggor tillåts byggas är livsviktiga barnkammare för mycket av livet i haven, de s.k. ålgräsängarna. Här lägger många fiskar sina ägg och de små ynglen äter och söker skydd. Inte bara skuggande bryggor utan också det ökande antalet fritidsbåtar med hastigt uppkomna, mycket höga, ljud är förödande för dessa barnkammare.

De stränder där vi riskerar att allvarligt skada djur- och växtlivet på land och i vatten bör skyddas från mänsklig påverkan och exploatering. Därför behöver vi skapa områden där särskilt stor restriktivitet ska råda. Det behöver tydliggöras var dessa områden finns så att den kunskapen finns tillgänglig vid prövning av strandskyddsdispenser som ofta ges för att ex. kunna bygga bryggor.

Strandskyddet ska vara ett verktyg för att nå friska och sunda ekosystem, för att lyckas med en ekosystembaserad förvaltning.

Antalet fritidsbåtar ökar. Vi har i dagsläget inget register över båtägare. Det behövs ett register även över fritidsbåtar för att få ordning och reda på ägarförhållanden, motorer och utsläpp m.m. Vi ser alltför gamla fartygsskrov som bara blir liggande i vattnet när de är uttjänta. Idag är det kommunernas ansvar att betala för att få bort dessa, med skattepengar alltså. För att komma bort från det bör ett register över fritidsbåtar upprättas så att ägaren kan hållas ansvarig även för vraket.

Vi behöver också börja använda befintlig lagstiftning för att reglera fritidsbåtar med motorer och vattenskotrar i särskilt värdefulla grundområden. Att reglera kommersiell

sjöfart och fiskefartyg i eller nära kustområden med höga naturvärden är också mycket viktigt.

Viktigt alltså att skydden sätts in på vissa platser. Visst behöver vi veta mer, veta vilka dessa är, och därför behöver vi en bättre miljöövervakning. Många områden utefter vår långa kust, i strandnära områden och i våra hav är till stora delar utforskade. Men vi kommer aldrig till en punkt där vi vet allt som finns att veta, och som sagt, vi vet tillräckligt för att veta åt vilket håll vi ska gå för att hamna där vi vill.

Övergödningen, skräp och kemikalier

Ett av de stora problemen i både sjöar och hav är fortfarande övergödning och algblomning. Extra näringsämnen som fosfor och kväve tillförs vattnet på grund av mänskliga aktiviteter, vilket försämrar vattenkvaliteten och i vissa fall orsakar syrebrist. Östersjön är ett övergött hav, vilket beror på utsläppen som kommer från länderna runt Östersjön, men också på grund av att omsättningen av vatten i Östersjön, som är ett innanhav, inte är så stor som i många andra hav. Det i sin tur betyder att kalla och varma lager med vatten ligger mer still i Östersjön. Syresättningen blir då för dålig och övergödningen tillsammans med syrebristen skapar döda bottenar.

Eftersom klimatförändringarna ökar effekten av övergödningen i haven kommer åtgärdsbehovet för att minska tillrinningen av kväve och fosfor till haven att öka. Därför behöver vi minimera tillförsel av fosfor och kväve till vatten än mer än vi redan gör. Fler våtmarker behöver anläggas.

Alla källor till fosfor och kväve behöver åtgärdas, och de källor som bidrar mest till belastningen bör prioriteras i arbetet med att bromsa övergödningen. Det betyder att vi behöver ställa differentierade krav och utforma ev. stöd och krav olika beroende på geografiskt läge, närhet till kust eller vattendrag, jordartsförhållanden t.ex. inom jordbruket och djurhållningen eller för små och enskilda avloppslösningar.

Det behöver också tas fram genomförbara och kostnadseffektiva förslag på hur stallgödsel, avloppsslam/rötslam och matavfall kan utvecklas till en högvärdig resurs, bl.a. i form av biogödsel.

Miljögifterna i haven härstammar från olika källor. Bekämpningsmedel från jordbruket via vind och vatten, miljögifter från industri och förbränning kommer från avloppsrör och skorstenar. Industriutsläpp står för omkring en tredjedel av påverkanstrycket. Läckage från konsumtionsvaror av alla möjliga slag ökar. Det ger en diffus spridning som är svårkontrollerad och en hel del tillförs haven via reningsverk. Bromerade flamskyddsmedel, högfluorerade ämnen och flera läkemedel kommer ofta från s.k. diffusa källor. Källorna är alltså framförallt landbaserade och därför är det åtgärder riktade mot produktion och konsumtion på land som kan påverka utsläppen och halterna av olika gifter i haven.

Miljögifter, gamla vrak och ammunition, oljeutsläpp, båtbottnfärger och läkemedelsrester påverkar hela ekosystemet, vattnets kvalitet och den biologiska mångfalden. Ofta på sätt vi inte riktigt har klart för oss idag.

Idag regleras gränsvärden för miljöfarliga ämnen i havet i vattendirektivet som återfinns i författningssamling HVMFS 2019:25. Dock finns det nästan inga etablerade gränsvärden. Endast 44 substanser ingår i listan och då vet vi att det pumpas ut nya kemikalier i miljön och listan på giftiga ämnen egentligen omfattar flera tusen ämnen.

Här bör Sverige driva på för att fler ämnen ska vara med på listan. Dessutom gjordes den senaste uppdateringen av gränsvärdena 2013 och Sverige bör därför också driva på för en förnyad uppdatering så att alla riskbedömningar bygger på aktuell forskning och data.

Överfiske

80 % av världens fiskbestånd är överfiskade eller maximalt fiskade.

Människan tar ut fisk ur haven snabbare än vad fisken kan föröka sig på många platser på jorden. Fiskarna blir färre, men också ofta mindre eftersom fisket fångar de största individerna och fiskindividerna därför ofta blir könsmogna vid lägre ålder och mindre vikt för att ha en chans att reproducera sig över huvud taget. Om överfisket fortsätter, kollapsar bestånden. Det hände till exempel med torsken på Grand Banks utanför Kanadas kust i mitten av 1990-talet. Trots stoppat fiske har torsken inte kommit tillbaka i alla områden. De fiskarter som är särskilt drabbade av överfiske är de som har långsam tillväxt och låg produktivitet, ofta rovfiskar som dessutom är högst upp i näringskedjan.

Vissa områden är mer skyddsvärda för att ekosystemen ska fungera, t.ex. ålgräsängarna. Det är därför viktigt att ekosystemansatsen ska vara styrande och att fiskens hela livscykel finns med i skyddsperspektivet. Därför bör fiske begränsas både på art, livsavgörande faktorer, som ex. tillgång till föda för arten, fiskeredskap och även utifrån område där bestånden huvudsakligen befinner sig. Det kan alltså också gälla områden utanför trålgränsen.

Fiskeripolitiken hanteras i EU men det finns möjligheter idag för respektive land att agera och sätta in åtgärder i de egna vattnen och ansvarig myndighet behöver använda sig av de möjligheterna när hoten är så tydliga som de är nu ex. mot sill/strömmings- och torskbestånd i Östersjön. Forskare har kallat politikens hantering av strömmingen för ett utrotningsexperiment och småskaliga fiskare längs kusten larmar om att fisken är slut. Men ändå tillåts det industriella trålfisket istället att öka ytterligare under 2023 i Östersjön.

Under alldeles för lång tid har de stora industritrålarna tillåtit att ta upp enorma mängder strömming och sill ur havet. 90 procent av fisken som fångas äts inte av människor utan går till djurindustrin. Miljöpartiet har i åratal tryckt på för att minska fisketrycket och förbjuda industritrålarna. Trots alla varningar från forskarna och nödrop från kustfiskarna fortsätter regeringen med skygglapparna på.

Strömmingen är hörnstenen i Östersjöns ekosystem, utan den rubbas balansen och hela ekosystemet tippar. Nu är det en kamp mot klockan om fiskbestånden och hela havet ska räddas. Klimatförändringarna, miljögifter och övergödning utgör redan en extrem press på havet, och överfisket spelar en helt central roll. Torsken har kollapsat, ålen är snart utrotad och minskningen av strömming uppgår till ca 80 procent på bara 30 år. Ansvarig minister duckar och skyller på EU, men vi har rådighet.

Ansvarig myndighet kan ex. använda sig av artikel 20 tillsammans med artikel 8 i CFP, som ger Sverige möjlighet att i svenska territorialvatten förvalta fisket på ett annorlunda sätt i lekområden och ex. enbart tillåta fiske med vissa redskap i vissa områden för att skydda fiskarter eller ekosystem och flytta ut trålgränsen. Sverige skulle också kunna använda kvotfördelningsinstrumentet för att gynna fiskare som fiskar med

icke destruktiva metoder. Därtill kan Sverige i EU driva att det beslutas begränsningar, s.k. trålningsstoppzoner, inom EU:s beslut om fiskekvoter och att få bort den överkapacitet som finns på Östersjön idag där båtar som är byggda för ett demersalt trålfiske på torsk ju inte längre kan verka i Östersjön. Det finns ingen torsk kvar att fiska helt enkelt. Vidare kan Sverige i EU driva ett förbud mot de så kallade industritrålarna som tar upp sill/strömning och skarpsill som går till foderproduktion och istället premiera småskaligt fiske där fångsten går till humankonsumtion.

Branschen behöver också arbeta vidare både med att eliminera bifångst och att utveckla redskap som inte skadar botten vid fisket.

Hoten mot den biologiska mångfalden i haven

Främmande arter är ett annat hot mot den biologiska mångfalden. Arter som följt med en last från en helt annan plats på jorden och sedan sköljs ut med ballastvattnet i våra hav. Trivs den främmande arten där den hamnar kan den mycket snabbt föröka sig och kanske bli en s.k. invasiv art, utan inhemska predatorer, och då slå ut inhemska arter som hade sitt livsrum där.

Antalet arter i haven minskar med en accelererande hastighet, liksom på land. Vart tredje fiskbestånd i världen är överfiskat. Mer än en tredjedel av alla marina däggdjursarter är utrotningshotade. Det är ord och inga visor i FN:s rapport om biologisk mångfald som släpptes i september 2020. Kraftfulla insatser krävs här och nu om vi ska kunna bibehålla en biologisk mångfald i haven. Och som vi vet är en biologisk mångfald en faktor som gör haven mer motståndskraftiga mot olika påfrestningar som ex. klimatförändringarna.

Hotade arter i våra hav

Biologisk mångfald, eller biodiversitet, handlar om variationsrikedomen inom en art, mellan arter och mellan livsmiljöer. Den stora mångfalden av arter och en rik genetisk variation inom en art ökar ekosystemens förmåga att hantera gradvisa eller plötsliga förändringar, såsom klimatförändringar och naturkatastrofer. Tyvärr minskar den biologiska mångfalden i havet i snabb takt. Detta är inte bara en katastrof för de drabbade arterna, det är också ett hot mot mänsklighetens framtid. Vi vill här ta upp några exempel på marina arter som är hotade men det finns tyvärr många fler, både djur, alger och växter som är illa ute. Men nedanstående exempel har vi vetat, och vet, om hur illa det är ställt med, men ändå har vi inte lyckats få till åtgärder i tid eller av signifikant betydelse.

Ålen är akut hotad. Jämfört med 1950 finns bara cirka 1–5 procent av beståndet kvar. Ålens komplicerade livscykel och långa resor över stora delar av världen gör den extra utsatt. Skyddet för ålen måste bli betydligt striktare i Sverige och i hela EU! Det handlar dels om att se till att det finns fria vattenpassager, dels om att få bort fisketrycket. Just nu pågår ett arbete om att miljöanpassa vattenkraften vilket kommer ge fler fria vattenpassager för ål och andra vandrande fiskar. Men det kommer ta tid. Därför är det oerhört viktigt att vi gör alla åtgärder vi kan göra här och nu för att rädda ålen, inklusive totalt fiskestopp. För en akut hotad art är varje individ viktig.

Redan i början på 1990-talet syntes tydliga tecken på att torskbeståndet i Kattegatt var överfiskat och 2002 slog forskarna larm och föreslog torskfiskestopp. Så blev inte fallet, istället minskade kvoterna gradvis och stora mängder fortsatte att fiskas upp som bifångst. Nu är torsken i Kattegatt i princip borta och trots flera åtgärder på senare tid såsom fiskestopp och fredningszoner så har torsken inte lyckats återhämta sig, snarare har beståndets status försämrats. Detsamma ser vi i Östersjön. Östersjötorsken är en speciell torsk som har utvecklats för att leva i brackvatten. Nu finns endast en spillra kvar. Trots att forskarna i många år varnade att bestånden var illa ute och behövde skyddas så valde politiken att inte ta till adekvata åtgärder för att förhindra överfisket och beslutade om för höga kvoter år efter år. Till slut gick det inte längre och sedan 2020 råder förbud mot riktat fiske efter torsk i Östersjön och det beror på den allvarliga situationen för torskbeståndet. För att inte fler arter ska råka ut för detta måste vi våga fatta modiga beslut utefter ekosystemansatsen och använda oss av ex. artikel 20 tillsammans med artikel 8 i CFP, som ger Sverige möjlighet att i svenska territorialvatten förvalta fisket på ett annorlunda sätt i lekområden och ex. enbart tillåta fiske med vissa redskap i vissa områden.

Tumlaren är vår lilla val. Populationen i svenska vatten längs västkusten klassas idag som sårbar (VU). Populationen i Östersjön är däremot klassad som akut hotad (CR). Det är viktigt att ta fram regler och tydliga riktlinjer för undervattensbuller både för sjöfart och för annan verksamhet som skapar ljud under vatten, ex. utforskning av havsbotten och byggande av vindkraftverk till havs.

Skogen och havet

Det som händer på land visar sig till sist i havet. Under många år har vi haft en diskussion kring hur skogsbruket med dikning av skog, djupa spår i marken efter avverkning och kalavverkningar påverkar haven. Flera av de åtgärder vi gör i skogen riskerar att påtagligt öka bruttobelastningen av kväve. Framförallt gäller det gödsling på skogsmarken som kommer att öka kvävebelastningen från skogsmark, vilket självklart innebär en ökad risk för övergödning av havsmiljön.

Det finns dock skogsbruksåtgärder man kan använda för att minska kväveutlakningen, som ex. kvarlämnande av skärm på hyggen och hyggesfritt skogsbruk. Att undvika gödsling av skog och upphöra med kalhyggesbruk är alltså två åtgärder som ger effekt. Om skärm lämnas vid alla avverkningar och plockhuggning används istället för kalhyggen skulle det minska bruttobelastningen betydande. Att upphöra med kalhyggesbruk skulle alltså inte enbart förbättra förutsättningarna för den biologiska mångfalden i skogen utan även i haven.

Sjöfart och buller

Båtar som fraktar människor eller produkter och fritidsbåtar är viktiga transportmedel. De gör dock också sina avtryck där de befinner sig, bland annat stör de med ibland mycket höga ljud och även pga. utsläpp av mer eller mindre skadliga fraktioner, ex. skrubbevatten och bensin från läckande tvåtaktsmotorer direkt till vattnet.

Tittar vi på en karta över hur fartygen trafikerar Östersjön är det ett totalt gytter av streck. Fartygen trafikerar överallt där det inte är risk för att de själva går på grund. Det är inte hållbart – vi måste styra trafiken på haven dit vi vill ha den eftersom de orsakar både buller och utsläpp där de kör.

Buller är ett påtagligt problem för havslevande djur. Många fiskar och havslevande däggdjur kommunicerar genom ljudsignaler som ska kunna färdas över stora områden, normalt i haven. Den bullermatta som nu finns i våra hav stör helt ut denna kommunikation på vissa platser, vilket får förödande konsekvenser för djuren som kanske inte kan hitta en partner eller föda. Fartygstrafiken i särskilt känsliga områden i Östersjön behöver läggas om så att trafiken går över mindre känsliga områden och vi behöver tydligt peka ut vilka områden båtarna är tillåtna i.

Sverige behöver arbeta mer internationellt med frågor om undervattensbullers påverkan på marina ekosystem. Det är ett område som inte forskats på i så många år så mycket kunskap saknas, men vi har tillräckligt mycket kunskap för att veta att det stör. Vi behöver också själva i Sverige få med undervattensbuller och dess påverkan på den marina miljön i arbetet i all havsplanering och verksamhet i haven.

Att ”tvätta” sina utsläpp till luft med s.k. skrubbevatten för att sedan släppa ut tvättvattnet i haven är ju som alla förstår ingen bra idé. Det är också ett tecken på att alltför mycket är tillåtet och alltför lite regleras av den mänskliga verksamheten i haven idag. Fartyg tvättar sina lastrum och spolat ut tvättvattnet direkt ut i haven utan föregående rening där lastrummen ex. kan ha haft en last av gödningsämnen, och stora mängder som då bidrar till Östersjöns övergödning spolat på så vis rakt ut i havet. Ett förbud mot utsläpp av tvättvatten från skrubbrar inom hela Sveriges sjöterritorium krävs så fort som möjligt likaså betydligt striktare regler för vad som får spolat ut i haven utan föregående rening. Här krävs det att Sverige som land är tydligt och drivande kring dessa frågor i de samverkansorgan som finns som till exempel IMO, där sjöfarten regleras.

Emma Nohrén (MP)

Katarina Luhr (MP)

Daniel Helldén (MP)

Elin Söderberg (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Rebecka Le Moine (MP)

Linus Lakso (MP)

Amanda Lind (MP)